

TÜRK-RUM İLİŞKİLERİ: ÖTEKİLEŞTİREN ULUS-DEVLETLER VE ÖTEKİLEŞTİRİLENLER ÜZERİNE MÜLAKATLAR - II



Öznur Yılmaz

I

Bu söyleşinin ortaya çıkmasında zahmetlerini esirgemeyen bir Rum arkadaşımız var. Patriğin eski kvasısı, bugün Patrikhane'nin arşiv sorumlusu... Hem pederle hem de öğrenci arkadaşla görüşmeye aracılık yaptı. Bütün bunların ötesinde gerek kaynak aktarımı gerekse bilgi aktarımı ile katkıda bulundu.

Soru: Kendinizi tanıtır mısınız?

Kavas: Zoğrafyon Lisesi'nde okudum. Üniversitede açık öğretimde iktisat okudum fakat ilk senesinde biraz zor geldiği için, biraz da çalışma şartlarım izin vermediği, vakit bulamadığım için bırakmak zorunda kaldım. Şu an Fener Rum Patrikhanesi'nde çalışıyorum. Evliyim.

S: Okulla başlayalım.

K: Feriköy Rum İlkokulu'nda okudum. O zamanlar Türk okulları beş seneyken bizimki altı sene idi. O yüzden bir sene fazla okuduk. Ortaokulda da lisede de Zoğrafyon Lisesi'nde okudum. Bizim zaten okullarımızda dersler çoğunlukla Rumcaydı. Fen, kimya, matematik çoğunlukla Rumcaydı. Türkçe dersler bellidir, edebiyat, tarih. Bunlar Türkçe dersler diğerleri Rumca.

S: Okullar arasındaki farklılıklara dair düşünmüştüm ben. Türk okullarında verilen tarih dersleriyle Rum okullarında verilen tarih derslerinin aynı olması, ama sonuçta farklı bir tarihten bahsediyoruz. Rum tarihine dair herhangi bir şey anlatılmaması gibi bir durum var.

K: Evet. Yunan tarihi de diyelim, Rum tarihi de diyelim. Yunanistan'la ilgili veya Rumlarla ilgili tarih dersi görmüyoruz. Türk tarihi ile ilgili görüyoruz. Aynı şekilde lise ikide de mesela şey görmüştük, Milli Güvenlik dersi görmüştük. Tarih dersi değil ama Türkiye'yi ilgilendiren bir ders. Bunların hepsini Türkçe görmüştük. Bu-

nun dışında tarih dersi... Orta birdeyken sadece Odissea'yı ve İlyada'yı işlemiştik. Onlar çok eski Yunan tarihleri.

S: Rum-Helen meselesine dair ne düşünüyorsunuz? Çok karışık bir konu.

K: Çok karışık. Bunu bana bir Peder anlattı. Kafam karışıyordu bu konuyla ilgili ve kesin, net olarak artık bir ayırım var ve bunu öğrenmek istiyordum. Bana anlattığı kadarını söyleyebilirim. Yunan kelimesinin Türkçede yanlış kullanılmasından kaynaklı. Yunan dediğiniz zaman İonya'yı kastediyoruz. Eski yıllardaki İzmir'i kastediyoruz. Rum dediğimiz zaman da Roma İmparatorluğu vatandaşı olan milleti kastediyoruz. Aslında Yunan da Rum da aynı millet, hiçbir farkı yok. Sadece biri imparatorluk adı diğeri Yunan adı. Aradaki fark olarak başka ne diyebilirim...

Helen dediğimiz kelime aslında doğru kullanılması gereken kelime. Helen milletin Türkçe anlamıdır, Rum yerine de kullanılır. Helen, Heleni soyundan gelenler için kullanılmalı dersiniz o zaman da bir ayırım olur. O zaman Latinceye mi gidebiliriz. Grek diyebiliriz ayırım yaratmamak için. Dil aynı, din aynı, millet olarak aynı... Sonuçta Yunanistan da Roma İmparatorluğu zamanında Roma İmparatorluğu'na dahil olan bir ülkeydi. Roma İmparatorluğu resmi dilini Latince'den Grekçeye 8. yüzyılda tamamen geçirmiştir. O dönemden bu yana her iki medeniyet de aynı dili kullanıyor.

İncil de aynı. İncil'in lisanı zaten o zaman kullanılan dille birebir aynı. Biz lisanımızı değiştirdik ama İncil aynı kaldı. Mesela ayinlerde kullanılan o zaman konuşulan lisan, mesela ben şimdi okusam anlamam.

S: Ben Rumum ama Yunanım diyenler var. Ben sadece Rumum diyenler de var.

K: Mesela Patrikhane'ye gelen Yunanlılar bize sorarlar "Yunan mısınız?" derler. Biz Yunan değiliz, Rumuz deriz üstüne basa basa. Bu aradaki ayrımı Yunanistan'dan gelen anlamıyor. Çünkü hepimizin aynı olduğunu düşünüyor. Biz bu ayrımı yarattığımız için adamlar şaşırıyor. Aslında bu ayrımı biz de bilmediğimizden yaratıyoruz ve Türkçedeki kelime ayrımından kaynaklanan bir farklılık. Mesela Helen dediğinde direkt karşılığı Yunan oluyor ama olmaması lazım, Grek olması lazım. Grek dediğin zaman bütün sorun halloluyor, halbuki Rum dediğin zaman orada kafalar karışıyor.

S: Daha sonra büyük bir planın parçası olarak Güney Kıbrıs'taki Yunanlılara ya da Greklere Rum demek. Aslında Bizans ile alakası olmayan bir toplum. Ama onlara da Rum deniyor.

K: Aslında Bizans diye de bir şey yok. Doğu Roma İmparatorluğu'dur. Bizans kelimesini ilk 1517 yılında Hieronymus adında bir tarihçi kullanmıştır, Bizans adını. Normalde Bizans diye bir kelime yok. Roma İmparatorluğu'dur. Rum kelimesi o dönemlerde 1000'li yıllarda 800-900'lü yıllarda İslam medeniyetlerinin Roma İmparatorluğu'nun vatandaşlarına karşı kullandığı bir kelimeydi. Romalı yerine Rum diyorlardı. Oradan kalan bir kelime, tek farkı bu.

S: Lisedeyken herkes Rum ve aynı kültür var. Bayramlar...

K: Bayramlar aynı, din aynı, kelimeler aynı.

S: Kültür olarak, başka bir yerde yaşıyormuşsun gibi, sonra bir anda bambaşka bir dünya. Sosyal hayatta Türk çoğunluğunun olduğu bir toplum var. Sudan çıkmış balık durumu olmadı mı?

K: Aslında benim için olmadı. Günlük yaşamdan da devamlı Türk kültürüyle birlikte yaşadığım için, arkadaşlarım olsun, çevrem olsun veya alışveriş yapmaya gittiğin yerde olsun, her yerde Türkçe konuşmak zorundasın, Türk arkadaşların olmak zorunda. Ben okulda çoğunlukla ne kadar Rum çevren olsa bile okulda da Türkçe konuşuyorsun. Öyle çok Rumca konuşulmuyor okulda, bu tabii öğrencilerden de kaynaklanan bir sorun aslında ama böyle aşırı diyebileceğim bir farklılık yoktu mezun olduktan sonra. Dışarıya çabuk alışyorsun, çünkü zaten bu kültürle büyüyorsun.

S: Kültür evet ama sormak istediğim şu, mesela üniversitede Ramazan Bayramı tatil ama Paskalya değil.

K: Üniversitede okumadığım için ona bir şey söyleyemeyeceğim ama tabii farklılığı yaşamış olanlar da olabilir. Ama ben yaşamadım açıkçası. O biraz da aileden kaynaklanan bir şey diye düşünüyorum. Bayramları yaşatan ailedir, aileden gelen bir şeydir kültür meselesi. Bayram hazırlığı olsun, bayram telaşı olsun. Bunu yaşatamıyorsan, bu ülkedeysen heyecanı kaybedebilirsin.

S: Yunanistan'daki eğitimle Türkiye'deki eğitim arasındaki fark nedir? Orada da Türk okulları var Lozan'da birbirine bağlanmış aynı şartlarda hemen hemen. Ama sanırım orada biraz daha az Türk sayısı az olduğu için ya da tam tersi.

K: Türk sayısı orada daha fazla.

S: Oradaki Türklerin yaşadığı şartlar aynı mı İstanbullu Rum, Yunanlılar arasında yabancı hissediyor mu?

K: O hissi Yunanlılar yaratıyorlar sağ olsunlar. Çünkü buradan gitme Rumlar zamanında o şey dönemi, mübadele döneminde buradan giden Rumlar oradaki Yunanlılardan çok baskı gördüler. "Türk tohumu" diyenler oluyordu. Okullara gelecek olursak, okullarla ilgili bildiğim tek nokta, burada bir Rum okulu kapandığı zaman orada da bir Türk okulu kapanmak zorunda ya da tam tersi. Öyle bir kural olduğunu duymuştum. Emin değilim ama.

S: Eskiden ebeveynlerin ikisinin de Rum olması gerekiyordu Rum okuluna gidebilmek için ama şimdi bir tanesi Rum olursa okula gidebiliyor.

K: Evet, şimdi şartları daha da kolaylaştırdılar, çünkü nüfus kalmadı. Biz küçükken ilkokula yazılacakken, bizi Kurtuluş Rum İlkokulu almadı babamız Rus diye, annemizle Rum Feriköy İlköğretim'e gittik, müracaat ettik. Patrikhane'nin devreye girmesiyle Feriköy Rum İlkokulu'na öyle girebildik fakat şimdi öyle bir ayırım yok. Yine de bildiğim kadarıyla baba Rum olmak zorunda anneye çok bakmıyorlar da... Baba en azından Hıristiyan Ortodoks olmak zorunda. Benim babam Rum değil ama Ortodoks.

S: İş bulmaya çalışırken, okul bittiğinde nasıl sorunlar yaşadınız? İsimden dolayı yabancı sanılıyorsunuzdur?

K: Aslında daha kolay iş bulabiliyorsunuz, hele İngilizce biliyorsanız.

S: Şöyle sorular oluyor mu, “çalışma iznin var mı?” gibi.

K: Ben böyle bir şeyle karşılaşmadım, çünkü iş bulmak için zorlanmadım. Genelde hep bizim cemaatle ilgili alanlarda iş aradığım ve öyle yerlerde çalıştığım için böyle bir sorunla karşılaşmadım. Sadece askerdeyken bunu yaşadım. Askere gidiyorsun, direk adın soyadın değişik. Adam geliyor, askerler ya da çavuşlar senin sülüsünü aldıkları zaman ellerine, isme soy isme bakıyorlar, sonra bir de tipine bakıyor zaten bir gariplik olduğunu hissettim. Bana “Türkçe biliyor musun” diye sordu.

S: O kadar uzak...

K: Tabi, “Türkçe biliyorum tabi” dedim. “peki, nerelisin” dedi, “İstanbulluyum”, “nasıl vatandaş kimliği aldın”, “burada doğdum büyüdüm, nasıl almaya yım? Buranın vatandaşıyım, annem babam buralı, dedelerim buralı.” Yani böyle bir şeyle karşılaştım, düşünebiliyor musun, Türkçe biliyor musun diye soranlar oluyordu askerde.

S: Yasal olarak hiçbir farklılık yoktur ama.

K: Fark yok tabi ama oradaki çavuşlar ta da astsubaylar diyelim, ilk gittiğim gün çağırdılar ve “senin dininle, milletinle veya bayrağınla alay eden, dalga geçen, sana baskı yapan birileri olursa direk bize geliyorsun, gelip söylemen lazım” dediler bana, “ki biz ona göre tedbir alalım”. Hiçbir şekilde baskı görmedim. Hiçbir olumsuz durum yaşamadım, rahat bir askerlikte diyebilirim.

S: 6-7 Eylül yaşanmış, 2-3 ay önce Ermeni kadınların Samatya’da öldürülmesi meselesi var. Böyle bir tedirginlik var mı?

K: Herhangi bir tedirginlik veya bir korku hissetmiyorum açıkçası. Çünkü herhangi bir provokatörden mi şüpheleneyim ya da kendini bilmez sarhoşun tekinden mi. İllaki iki-üç tane kadın öldürüldüyse, hepsinin Hıristiyan ve Ermeni olması tesadüf olamaz. İllaki planlanarak ve hedef alınarak yapılmış bir harekettir tabi de bu benim açımdan bir tedirginlik yaratmıyor, korkmak zorunda değilim. Eminim ki devletimiz ve polisimiz buna göre bir önlem alacaktır.

S: Yaşlı Rum kadınlarında böyle korkular var mı?

K: Zaten yaşayacaklarını yaşadılar. Artık bizim gibi genç değil, kendine güvenebilecek bir yapıya sahip değil. Kapıyı açtığında içeriye kim girecek bilmiyor. Eski-den yaşadıkları... Kim bilir ne kadar kötü şeyler yaşadı ki insanların kafasında bir saplantı haline geliyor. Ona göre davranmak zorunda. Ben de yaşamadım, annem o zamanlar altı yaşındaydı. Çocuktuk ama hatırlıyor. Ben de onun anlattıkları kadar biliyorum. Gerçekten çok kötü şeyler yaşamışlar.

S: Anlatabileceğin hikayeler var mı?

K: Annem geçenlerde bir poşet çıkardı dedim “ne var içinde”, “bir şey değil” dedi, “ne var ya” dedim “göstersen” falan, neyse açtı böyle baktım bir tabanca var, eski. Dedim “nedir bu”, “bir yerden hatıra” dedi. “Ne hatrası, nerden çıktı, ne yapacaksın” dedim, bizim bahçede su kuyusu vardı, kuyuya atmaya götürüyordu.

Dedi “bu 55’ten kalma”, “nasıl” dedim “55’ten kalma”, dedi “babam”, yani dedem, “bunu bahçede bulmuş, herhalde birinden kaçanlar veya kovalandığı sırada birileri veya dedeme suç atmak için bilmiyorum, bizim bahçeye atmış.” Dedem de almış tabancayı tabi, evde tutmuşlar. O günden beri o tabanca evde saklanıyormuş. Neyse, attırmadım o tabancayı anneme, duruyor hala evde. Herhalde antika oldu artık, kaç yıllık tabanca.

Kapılara işaret koymuşlar kırmızı haç şeklinde, artık bilmiyorum, bütün Rumların evini işaretlemişler ki burada yaşayan gayrimüslimdir, ona denk geliyor, müdahale edilecektir.

S: Ailesi direk etkilenen tanıdığınız var mı?

K: Kötü muameleye maruz kalan kimseyle tanışmadım şimdiye kadar. Yunanistan’a kaçanlar arasında akrabalarım var Yunanistan’a. Hiç sormadım açıkçası bilmiyorum.

S: Peki ev olarak Yunanistan mı, İstanbul mu?

K: Herkesin doğduğu topraklar, yaşayabileceği topraklardır. Tabi şartlar olarak şu an Türkiye yani İstanbul ama tabi Atina’da güzel bir şehir.

S: Özlem?

K: Bugün onu düşündüm işyerinde kendi kendime. Atina’yı özledim dedim.

S: Orada herkes aynı dili konuşuyor, aynı kültür...

K: Yabancılık hissetmiyorsun.

S: Burada kendini yabancı hissediyor musun?

K: Bazen.

S: Nasıl şeylerle karşılaştığında?

K: Mesela bir kayıt yapmak istediğinde. Mesela Turkcell’e abone olacaksın veya herhangi bir yere. O kayıt sırasında isim soy isim verdiğinde direk diyorsun ki “ben yabancıyım” kendi kendine. İsim başka soy isim başka. O zaman hissediyorsun bunu. Kendini tanıttığın zaman. Ayrımcılık mı bilemem. Ayrımcılık olduğunu düşünmüyorum açıkçası ama bir farklılık var.

S: 2000’lerin başında sinagoglar bombalanmıştı, Patrikhane’de de böyle tedirginlikler var mı?

K: İllaki vardır. Ben denk geldiğim bir olayı anlatayım. Kavasken, kapıda duran arkadaşın izin günüydü ve ben kapıya geçmiştim. Denk geldi, adamın biri geldi ve bana Patrikhane’nin orta kapısının neden kapalı olduğunu sordu. Ben de kapalı olması gerektiği için kapalı olduğunu söyledim. “Sen” dedi, “tarihi biliyor musun?”. “Biliyorum” dedim. “Siz” dedim “hangi tarihten bahsediyorsunuz?” “1821 yılından” dedi, sonra ben devam ettim, “1821 yılında burada 5. Grigoryos Osmanlı askerleri tarafından asıldı, peki ne demeye getiriyorsunuz?” dedim. “Ben biliyorum tarihi”, “siz” dedi “bu kapıyı açacaksınız değil mi?” dedi. “Açmayacağız” dedim. “Açacaksınız ben biliyorum” dedi. “Siz İstanbul’u geri aldığınızda açacaksınız dedi. “Bakın” dedim, “sizle bu muhabbete girmek istemiyorum, sadece tek bir şey söyleyeceğim, bu palavraları siz uyduruyorsunuz. Aynı 1955’teki gibi. Nasıl Ata-

türk'ün evine bombayı kendiniz koydunuz buradan bizi yollamak için, bize saldırdınız. Aynı palavraları şimdi kapı için yapıyorsunuz. Varsa bir derdiniz buyurun içerde konuşalım ama bu şekilde üstümüze gelmenize gerek yok." dedim. Adam hiçbir şey söylemeden arkasını döndü gitti. Neyi suçlamaya çalışıyordu anlamadım ve herhalde bilgisiz olduğumu düşündü. Büyük ihtimalle birileri tarafından gönderildi, denemek için.

S: Dini yönden avantajınız Patrikhane'de çalışıyor olmak... Patrikhane Ortodoksluğun merkezi...

K: Patrikhane bütün Ortodoksluğun merkezi. Bayramlar çok kalabalık oluyor, hele ki patrik her sene Paskalya zamanı Patrikhane'nin bahçesinde dua eder. Patrikhane'deki kalabalık Fener ışıklarına kadar Yunanlılarla dolu olur.

S: Patrikhane'nin önemi bence Osmanlı'nın İstanbul'u alışından sonra artmış. Rumlara Müslüman halka uyguladığı kuralları uygulayamayacağı için Rumların tüm sosyal hayatını Patrikhane'ye bağlamış.

K: Osmanlı İmparatoru'nun vermiş olduğu şartlara göre, burada yaşayan Rumlar, Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı olmak zorunda. Aynı şartı Cumhuriyet de koyuyor fakat Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki kadar imkanlara sahip olamayacaktı. Osmanlı zamanında şartlar daha iyiydi. Çünkü Cumhuriyet'ten önce azınlık diye bir kavram yoktu. Herkes Osmanlı İmparatorluğu karşısında eşitti. İster Ermeni, ister Rum, ister Türk. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u ele geçirdiği zaman bütün haklarını kurumlara iade etti. O zaman Konstantinopolis'i terk eden Rumların hepsi zorla geri getirdi. Bugün bildiğiniz Fener semtine yerleştirdi hepsini. Hiçbir zulme maruz kalmadılar. Georgios Kourtesios Scolarios adında bir saray ileri geleni vardı. Bildiğimiz ismiyle Gennadios. Bu adam Roma İmparatorluğu yönetim şeklinden memnun olmadığından keşiş oldu. Bizans İmparator'u şartların kötüye gittiğini anladığı zaman Roma Kilisesi ile birleşmeye karar verdi ki şehri kurtarabilsin. Bu Gennadios'un hoşuna gitmediği için manastıra kapandı. İlerleyen günlerde, saldırı günü gelip çattığı zaman, 55 gün sonra İstanbul düştüğü zaman Gennadios'u kapalı olduğu manastırdan çıkardılar. Tabi kendisinin öldürülmesini beklediği sırada çok farklı bir şekilde karşılandı. Fatih Sultan Mehmet onu keşişlikten direk Patrik ilan etti ve bu Ortodokslukta bir ilktir. Ve Fatih Sultan Mehmet, Gennadios'u Avrupa'ya karşı görüşmelerinde vekil olarak kullanıyordu. Yurtdışı görüşmelerine Patrik'i yol-luyordu. Bırakın Rumların ya da Ortodoksların lideri olmayı, padişahın bile vekili haline geldi. Tabi bu Osmanlı'nın yıkılışına kadar devam etti. Cumhuriyet'ten sonra Patrikhane'nin buradan gönderilmesi bile tartışıldı. Gönderilmek isteniyordu, Avrupa'nın da baskısıyla Patrikhane burada kaldı, fakat ayrıcalıkları elinden alındı. Bir kere Ekümenik sıfatı verilmiyor artık (yani bütün Ortodoksların lideri). Osmanlı Bankası'nın kayıtlarında Ekümenik Patrikhane yazar.

S: Yunanistan'da ben İstanbulluyum dediğinde nasıl tepkiler oluyor?

K: Daha çok hoşlarına gidiyor. Yunanlılar, mesela ben bir mağazaya girmiştim tabi şiveden anlıyorlar, onlar daha hızlı konuştukları için. Biz daha yavaş konuş-

yoruz ve kelimeleri doğru kullanıyoruz. Onlar zamanla kullana kullana değiştiriyorlar. Fark edip soruyorlar nereli olduğumuzu, 'İstanbuluyuz' dediğimde bir garip bakıyorlar, daha çok hoşlarına gidiyor.

S: İzmir, Türk tarafından baktığında İzmir'in kurtuluşu ama bir Yunan tarafından bakıldığında İzmir'in kaybedilişi...

K: İzmir Grekler için İstanbul'dan daha önemli. Yunanlıların çıktığı şehir. Bu tip ayrılıklar olduğu sürece sorunlar yaşanacaktır. Yani bir taraf kurtuluşu kutlarken, bir taraf kaybedişe üzülürken... Acılar hiçbir zaman unutulmayacak. Buna nasıl son verirler bilmiyorum ama son bulacağına benzemiyor. Bir zamanların en büyük medeniyeti, bırakın buraları Türkiye'ye kaptırmasını, şimdiki haline bakın. Açıkçası iç sızlatıyor. İstanbullu Rumlar için İzmir pek bir şey ifade etmiyor ama. Ben Ayasofya'ya her girdiğimde gözlerim dolar.

S: Şimdi cami olması meselesi konuşuluyor...

K: O daha da benim içimi parçalıyor. Başka bir olay anlatayım. Hangi tarihinin kitabında okuduğumu hatırlamıyorum. Belki size komik de gelecek. Okuduğum tarihçi şunu anlatıyor, Justinyen, Ayasofya'yı yaparken, projesini çizdirirken, kendisine bir melek indiğini varsayıyor Müslümanlar ve Ayasofya'yı bundan bin sene sonra Müslümanlar camiye çevireceği için cami şeklinde yapıyor diye bir şey okumuştum. Düşünebiliyor musun, bu zihniyetler. Camiye çevrileceği için cami şeklinde yapmış Ayasofya'yı. Çok komik ya. Bazilikadır, kubbeli bazilikadır Ayasofya ve kilisedir. Sen özünü değiştiremezsin, istediğin kadar minare dik.

"Ayasofya'yı Rehinden Kurtarmak" diye bir başlık atmış *Derin Tarih* diye bir dergi. Benim aklıma da olumlu şeyler geldi. Dedim "herhalde güzel şeyler yazacaklar" falan. Bir okumaya başladım, Ayasofya'yı yeniden cami yapıp ibadete açmamız gerek falan. Ben okudukça kızarıyorum, sinirden bir dikenleşmeye başlıyorum. Adam yazmış, tekrar cami olmasının Bakanlar Kurulu'nun alacağı çok basit bir kararla gerçekleşebileceğini yazıyor. Evet, öyle olabilir, tekrar cami yapmak da istiyor olabilirsin ama bu Ayasofya'nın kilise olduğu gerçeğini değiştirmez.

S: Patrikhane bu duruma bir şey yapamaz mı?

K: Biz bunları duymuyoruz bile. Bütün bunlar kapalı kapılar ardında oluyor. Benim bu meseleye dair söyleyeceğim tek şey var. Sen şimdi Türksün, bir Rum olabilir misin? İstedığın kadar Hıristiyan Ortodoks ol, hiçbir şeyle Türk oluşunu değiştiremezsin. Sen kilise olarak yapılmış bir yeri yanına dört tane minare dikerek artık bu camidir deyip cami yaptığını sanıyorsan bu senin cehaletidir.

Fatih Sultan Mehmet çok saygılı bir adamdı. İstanbul'un ismini bile değiştirmede. Konstantiniyye olarak bıraktı. Kendini de yeni Roma İmparatoru olarak tanıttı ve etrafındaki vezirleri buna tepki gösteriyordu. "Sen Osmanlı padişahısın nasıl böyle dersin" diye. Roma İmparatorluğu'nu devam ettirmek için İstanbul'u almak istedi.

S: Peki bir gün çocuğun olduğunda İstanbul'da Rum Okulu olmazsa, Yunanistan'a gönderir misin?

K: Hep birlikte gitmeyi hiçbir zaman düşünmedim, burayı bırakmak istemiyorum. Çocuğuma gelince, şartlar ve imkanım elverdikçe özel okula gönderirim ama şartlarım elvermezse gönderebilirim. Orada da dışarıda kalabilir ama burada yaşamasındansa orada yaşamasını tercih ederim. Ne olursa olsun kendi dilini, kendi kültürünü öğrensin.

II

Peder. Kendisi Patrikhane'nin basın ile ilgili tüm işlerini üstlenmiş durumda. Görüşme yaptığımız süreç Paskalya hazırlığı yapılıyordu bütün yoğunluğuna rağmen bize zaman ayırdı ve sorularımızı yanıtladı. Peder, beklediğimizden çok farklı bir çerçeve sundu.

Peder: Hangi zamandan başlayacağız?

Soru: Tarihsel bir çizgi olarak değerlendirelim.

P: Durum değişiktir. Osmanlı İmparatorluğu zamanında da bir ötekileştirme vardı fakat bu ötekileştirme bambaşkaydı. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu teokratik bir devlettir, yani bu devlette mühim olan din idi. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nda sultanın tebaası, tebaa diyoruz vatandaş diyemeyiz, ilk kademedeki Müslümanlar gelirdi genel olarak. Sünni veya Alevi veya Şii vesaire. Sonra Hıristiyanlar gelirdi ve sonra da Yahudiler. Dolayısıyla mesela bir dava konusu olursa, o zaman eğer bir Rum, bir Hıristiyan, Ermeni olsun, ne olursa olsun bunların hepsi Hıristiyan, Hıristiyan kalkıp da herhangi bir konuda şahitlik yapacağı zaman Müslüman'ın yaptığı şahitlik, Hıristiyan'ın yaptığı şahitlikten daha üstün tanınırdı. Yani bir Hıristiyan ya da bir Yahudi kalkıp da bir Müslüman'a karşı şahitlik yapamazlar. Bu bir ötekileştirmedir. Ama o zamanlar Osmanlı İmparatorluğu padişah olsun, devlet şurası olsun, ne olursa olsun kilisenin iç işlerine karışmazdı. Mesela meşhur Ekümenik konusu var. Padişahın umurunda değildi bu kilise Ekümenik denir mi denmez mi. Onun için İstanbul'da bir Rum Patrik'i vardır ve bu Rum Patrik'i, Ortodoks Hıristiyan, Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yaşayan, kendi tebaasının bütün Rumlarını temsil eder. Bu bambaşka bir durumdu. Şimdi Cumhuriyet kurulduktan sonra, üç-dört tane anayasa olmuştur, bu anayasaların hiç birinde böyle bir ayırım yoktur. Anayasada "her Türk vatandaşını kanun önünde eşittir" denir, ama bu kağıt üzerinde böyledir. Aslında böyle bir durum olmamıştır. Eğer Türkiye Cumhuriyeti tarihini okursanız şunu görürsünüz; 1923'ten bugüne kadar hiçbir devlet mekanizmasında veya devlet vazifelerinde bir gayrimüslim yoktur. Türkiye Cumhuriyeti bir taraftan laik bir cumhuriyet, yani seküler bir cumhuriyet olduğunu iddia etmekle beraber, vatandaşlarını dine göre taksim eder. Bu Türkiye'nin bir problemi, hala da devam ediyor.

Mesela 1923 senesinden sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Rumlardan, Ermenilerden, Yahudilerden birer tane milletvekili vardı, 1960 senelerine kadar.

Fakat bunların herhangi bir vazifesi yoktu. Sen Türkiye Cumhuriyeti zamanında herhangi bir bakan ya da bakan yardımcısı, gayrimüslimlikten gelen biri yoktu. Osmanlı imparatorluğu zamanında nazır dedikleri bakanlardan bir kısmı gayrimüslim olabiliyordu. Nitekim 1878 senesinde, Ruslarla yapılan anlaşmayı, Ayastefanos Anlaşması'nı imza eden ve Osmanlı İmparatorluğu lehine bu anlaşmayı değiştiren bir Rumdur. Bunlar anlatılmıyor. Veya Osmanlı İmparatorluğu zamanında Çanakkale'de yapılan savaşlarda, o meşhur Çanakkale savunmasında bir sürü Rum ve Ermeni ve Yahudi de şehit olmuştur. Yalnız şehit kelimesi Müslümanlar için kullanılır, diğerleri için kullanılmaz. Bu da var. Orada Osmanlı İmparatorluğu için hayatını vermiş olanlar eğer Müslüman değilse, biz halk arasında şehit deriz ama devlet bunlara resmen şehit demez. Ötekileştirmenin Osmanlı İmparatorluğu durumu bu, Türkiye Cumhuriyeti durumu bu.

Türkiye Cumhuriyeti zamanında, Türkiye Cumhuriyeti laik bir cumhuriyet, laik bir devlet olduğunu iddia etmesine rağmen, aslında Sünni bir devlettir ve nitekim bu şey, Ankara'daki Diyanet İşleri Başkanlığı var ya, bu başbakanlığa bağlı bakanlık gibi bir bürodur. Bu bakanlık yalnız Müslümanlardan Sünni olanların işleriyle uğraşır, onlara maaş verir, onları tayin eder vesaire. Ne Alevilere karışır veya karışmak istemez, nitekim bu cumhuriyet Alevileri bir Müslüman azınlığı olarak kabul etmez. Şimdiye kadar yayınlanan bazı kitaplarda Türkiye'de yaşayan Müslümanların altmış milyonunun Sünni, geri kalan on yedi ya da yirmi milyonunun Alevi olduğu yazıyor. Bunu ispat edemem ama böyle okudum. Fakat bu on yedi milyonun dini hürriyeti de pek ciddiye alınmıyor, görüyorum, okuyoruz. Ne bunların hocalarına maaş veriliyor, ne de bunların cem evleri ibadethane sayılıyor.

Şimdiye kadar hep Müslümanlardan bahsettim. Bize gelince, İstanbul'da, Gökçeada ve Bozcaada'da veya Mardin'de yaşayan Hıristiyanlar, her ne olursa olsun, Ortodoks veya başka Hıristiyanlar, Lozan Anlaşması'nın 14. Maddesine göre azınlık olarak tanınmıştır. Bak, azınlık kimdir? Bu anlaşmaya göre Rumlar, Ermeniler, Yahudiler azınlıktır, fakat Süryaniler değildir. Süryanileri Türk olarak gördükleri için onları azınlık statüsüne katmadılar. Şimdi Süryani kardeşlerimiz uğraşılıyor, biz de azınlığız, bizi de ciddiye almak lazımdır diye. Bu üç grup, eğer Lozan Anlaşması ciddiye alınmış olsaydı Türkiye'de, Yunanistan'da da durum aynı ama biz Türkiye'yi konuşuyoruz, o zaman göreceksiniz ki mesela Gökçeada'nın o zaman yüzde doksan sekizi Rum asıllıydı, Bozcaada'nın yarısı Rum asıllıydı, İstanbul'da Lozan imza edildiği zaman aşağı yukarı yüz seksen bin Rum yaşıyordu. Bunların iç işleri, ne demek iç işleri, cemaat işlerine devlet karışmazdı. Cemaat işleri derken neyi kastediyoruz? Şimdi İstanbul'da cemaatten bahsedildiği zaman iki türlü durum vardı, bir tanesi Patrikhane, bir tanesi de kiliselerin cemaatleri. Bu cemaatler vakıftır, Patrikhane vakıf değildir. Vakıf olduğu için vakıflar kanununa tabidir. Vakıflar kanununun prensiplerine göre, her vakıf, o cemaate bağlı olan veya İstanbullu Rumlara bağlı olan halk, Rum Ortodoks, tarafından biri yerel vakıf idare heyeti seçilir. Seçilen heyet de Türkiye Vakıflar Müdürlüğü'ne hesap vermeye mecburdur.

Bu doğrudur, yanlış değildir. Yanlış olan başka bir şey var: Bu seçimler, üç sene-
de bir yapılması icap eden seçimler, 1991'den 2003 yılına kadar yaptırılmamıştır.
Yani yapma izni verilmemiştir. Bu bir. İkincisi başka bir durum, 1964 senesinde
Büyükkada'daki yetimhaneyi kapattılar, kapatan Türkiye Vakıflar Müdürlüğü'dür.
Kapatıldıktan sonra çocukları çıkardık başka yere gitti vesaire. O bina harap hale
geldi. Müteaddit defalar o 1964'ten şu mahkemeyi kazandığımız zamana kadar,
aşağı yukarı kırk sene, oraya bir çivi çakılmamıştır. Vakıflar Müdürlüğü diyor ki;
"Bu binayı elinizden aldık, çünkü bize aittir." Size ait olduğuna göre bakmanız
lazımdı, bakmadılar. Bizim orada bir vakfımız vardı, o vakıf müdürlüğü de Vakıflar
Genel Müdürlüğü'ne müteaddit defalar dilekçe yazarak "bu bina mahvoluyor,
şunu yapmak icap eder, bırakın biz yapalım" gibi dilekçeler yazdılar ona da cevap
vermediler, bu da ötekileştirme. Şimdi o binayı bize verdiler harap durumdadır.
Bunu yeniden yapmak ya da onarmak çok zor bir durum olacaktır, bu ikincisi.
Üçüncüsü, İstanbul'da yaşayan Rum cemaati veya Ermeniler, Türk vatandaşların-
dan ibaret olan fakat Türk kökenli olamayan kimselerdir, bunlar Osmanlı İmpa-
ratorluğu zamanında, padişahın tebaasıydı, Türkiye Cumhuriyeti zamanında da
vatandaştır. Dolayısıyla biz de aynı kanunlara tabiyiz. Askerlik yapar, vergi öder,
bu memlekette yaşar, herhangi bir şekilde bu lisanı konuşur. Buna rağmen bunlar
hiçbir zaman eşit haklara sahip olmamıştır. Mesela Türkiye ile Yunanistan arasın-
daki siyasi durumlar fenalaşınca, ki bu 1923'ten bugüne birkaç defa olmuştur, her
seferinde bu olayın şamar oğlanı buradaki Rumlar olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti,
Yunanistan'ın ona karşı olan dış politikasını cezalandırmak için buradaki Rum
cemaatini cezalandırmıştır. Nitekim 1959 senesinde, şu Fener Lisesi'ni bitirdim, o
zaman İstanbul'un nüfusu bir milyon iki yüz bindi aşağı yukarı, bunun yaklaşık
yüz on bini Rumdu, yüz bin Ermeni vardı, altmış bin Yahudi vardı. Bugünkü du-
ruma gelersen bugün İstanbul'un nüfusu yaklaşık on beş milyon mudur, on yedi
milyon mudur, bunun ancak üç bini Rumdur, Ermeniler altmış bin vardır, Yahu-
diler de on sekiz bin kalmıştır. Bu neyi gösteriyor? Kırk-elli senede bu insanlar
birdenbire ölmemiştir. Demek ki göç etmiştir. Bu göç etmenin sebebi de 1955'teki
6-7 Eylül olaylarından sonra 1964'teki baskı politikasıdır. Öyle bir durum geldi ki,
bu bardağı taşıran son damla olmuştur; "Biz burada yaşayamayız, bunlar bizi eşit
vatandaş olarak görmüyorlar." Nitekim ben de 1968'de gittim. Öyle bir durum
vardı ki, bizim gitmemizin sebebi de buydu ve biz "bir daha buraya dönmeyiz"
demiştik, fakat buradayız. Bu durum 2002 senesine kadar böyle devam etti. Tuhaf
olan şey, muhafazakar bir parti olan AKP ile değişti. Bundan, öncelikle İslamcı po-
litikalar beklenirdi, buna rağmen bu partinin antidemokratik olduğunu iddia eden
Cumhuriyet Halk Partisi mesela, tek başına devlet, idare etti, muhalefette ya da hü-
kümlette bulunduğu zamanlarda bütün bu baskıları yapmıştır, demokratik bir parti
olmasına rağmen. "Bunlar demokratik değildir" diyorlar, "İslamcıdır, tutucudur"
diyorlar, fakat bunlar din ve cemaat hürriyetini, Aleviler hariç, gerçekleştirmeye
çalışıyorlar. Mesela vakıf seçimleri yapıyor. Patrikhane'nin özel bir durumu var,

herhangi bir hukuki varlığı yoktur. Vakıflar resmen tanınan kurumlardır, Patrikhane'yi resmen tanıma yoktur. Herkes Patrik'i bilir, herkes burada Patrikhane'yi bilir, fakat herhangi bir sebeple mahkemeye çıkarsak, Patrikhane mahkemeye verilemez. Patrikhane hukuki olarak yoktur, Patrik vardır. Geçmişte davalar hep Patrik'e açılmıştır. Patrik'i tanıyorlar, Patrikhane'yi tanımıyorlar. Bu durum hangi durumlara varıyor? Patrikhane'nin hukuki bir statüsü olmadığından burada kimse görevlendirilemez. Eğer Aya Yorgi Kilisesi olmasaydı, çünkü kilise vakıftır, hiçbiri burada çalışamazdık. Bu da bir ötekileştirme değildir. Ama bu hükümet bütün problemleri birer birer çözmeye çalışıyor.

Seksen dokuz seneden beri Türkiye Cumhuriyeti vardır, Mustafa Kemal yaşadığı sürece bu problemler ortaya çıkmazdı, çünkü azınlıklara karşı olan duruşu, düşünceleri daha demokratikti. 38 senesinden sonra durum değişmiştir, milliyetçi bir fikir hakim olmuştur Türkiye'ye. Türkiye, Türklerindir. Sual şu; Türk kimdir? Eğer benim cebimde Türk pasaportu varsa, ben kendime Türk diyebilirim ve bu Türk demek herkes tarafından kabul edilirse o zaman tamam, ama olmuyor. Mesela nüfus müdürlüğüne gittin, bir şey sordun:

- Adın nedir?
- Dimitri, Niko...
- Türk değil misin?

Mesela bizim Patrik'in başına gelmiş olan çok enteresan bir olay var kendisi anlatmıştı. 1980'li yıllarda Ankara'ya bir problem için Patrik tarafından yollanmış, kapıcıya gitmiş, "ben Bartholomeos" falan falan, adam yukarıdaki müdüre telefon edip şöyle diyor; "efendim aşağıda bir yabancı var." Esasında yabancı memleketten gelmiş birini kastediyor, diyor ki "ben bundan on sene evvel Türkiye Cumhuriyeti ordusunda yedek subaydım, bana nasıl yabancı dersiniz?" Ama bu kapıcının problemi değildi. Kapıcının hatası değildi, zihniyet buydu. Başka bir isim taşıyan Türk olamaz. Sen Avrupa'ya gidersen, elinde nerenin pasaportu varsa oralısın. Adın ne olursa olsun. Türkiye'yi Türkleştirmeye çalışırken ötekilerini ötekileştirdik. Türkiye'de yaşayan, burada doğmuş, büyümüş, askerlik yapmış, para kazanmış, aile kurmuş herkesin Türk sayılması şarttır. Türk sayılması için Müslüman olmasına gerek yok, modern kanaate göre.

Gelelim bugünkü duruma. 2002'den beri yavaş yavaş problemleri çözmeye çalışıyor. Meşhur Ergenekon problemi ortaya çıkıncaya kadar durum çok zordu, mesela Patrikhane önünde imza topluyorlardı buradan taşınması için. İşçi Partisi vardı, Doğu Perinçek beyefendi bu kapının önünde bir İşçi Partili grup ile gelenlerden Patrikhane'nin Yunanistan'a taşınması için imza topluyordu. Arada çıkan manasız olaylar, taş atmak vesaire. 2003'ten beri buradayım. Burada bulunduğum süre içinde iki defa bombalama yaşadım fakat mühim bir şey olmadı. Bir tanesinde buradaydım, 2003 Noel'inden evvel, yukarıdan bir yerden el bombası attılar. Bu el bombası bu binanın üzerinde patladı. Saat 1-2 falandı, polis hala nasıl yapıldığını bilmiyor. İkincisi yine böyle el bombası, bu patlamadı, kilisenin çatısında

kaldı. Camları temizlemeye gelen kimseler altı ay sonra bu bombayı orada gördü. Oradan alabilmek için Patrikhane kapandı, polisler aldılar. Bunlar 2008 senesinden sonra kesildi. Bu demek değildir ki İstanbul'da ya da dışarıda yaşayan Müslümanlar, Hıristiyan düşmanlığı içindedir. Bunu diyen varsa, bu yanlıştır. Hıristiyanlara karşı halktan gelen bir terör yoktur Türkiye'de. Baskı politikadan, siyasetten geliyor. Siyasetten neden geliyor? Türkiye'de mütemadiyen "Türkün Türk'ten başka dostu yoktur, diğerleri düşmandır" zihniyeti devam ettiği için bugünden yarına bu problemler çözülmez.

Ama yirmi sene evvel bu konu hakkında konuşmak istesen hiçbir şey söylemezdim, senin kim olduğunu bilmezdim. Bugün bana vız gelir, çünkü bugün demokratik bir hava vardır. Umarım bir gün tamamen bitecek bu ötekileştirme. Ama biz az kaldık, o var. Burada yetmiş-seksen bin Rum yaşamış olsaydı hala, bu demokratik hava içerisinde çok başka haklarımız olurdu, kültürel haklarımız çok olurdu. Bugün ne yaparsan yap, insanlarımız elli yaşın üstündedir, o problem de var.

Okulların kapanması... Tek kapatılan Ruhban Okulu'dur, diğerleri öğrenci olmadığından kapanmıştır. Bir problem daha var, Yunanistan'dan biri kalkıp gelirse, ben burada yaşayacağım derse, kendisine bir ikamet izni verilir, bir de çalışma izni verilir. Bunlar yabancıdır, Türk vatandaşı değildir. Yabancı olmaları sebebiyle çocuklarını bizim okullara yollayamazlar. Anadilinin öğretildiği bir okula Yunanlı gönderemez. Tek istisna diplomat olmasıdır.

S: 6-7 Eylül'de İstanbul' muydunuz?

P: Ben o gece İmroz'daydım. Annem Gökçeadalıdır. O yıllarda yazları oraya giderdik ve o 6 Eylül bizim İstanbul'a dönüş tarihimizdi. O zaman vapurla gelinirdi, iki gün sürerdi. O 6 Eylül akşamı vapur hareket etmedi. Ertesi gün hareket etti. Dolayısıyla İstanbul'u o gece yaşamadım ama döndükten sonra babamın dükkanını gördüm, dükkandan bir şey kalmamıştı, yerinde yeller esiyordu. Babam terziydi, Kadıköylüyüz, Kadıköy'de bir dükkanı vardı, o dükkanı talan ettiler. Onu gördüm, kilisenin durumunu gördüm, bir de babamın yaptığı çok güzel bir şey vardı. Ertesi gün, ayın 8'i oluyor, 8'inde beni aldı "gel şu Beyoğlu'nu bir gör, hayatında bu olayı unutma" dedi. Hakikaten Beyoğlu'nu gördüm. Feci bir durumdu. Hala temizlenmemişti o şeyler, kumaş topları, ayakkabılar, yazı makineleri, buzdolapları... Hepsi Beyoğlu'nun ana sokağı üzerindeydi. O gördüğünüz resimleri ben canlı bir şekilde gördüm.

S: Kıbrıslılar kendilerine Kıbrıslı Helen diyorlar, sadece Türkiye tarafından Rum deniyor. Kıbrıs'ta Türklerin ve Helenlerin keskin çatışmalar yaşadığı süreçte İstanbul'da da Helenler var, oradan bir organik bağ kurup, bir algı yaratılmaya çalışılmış mıdır?

P: Öyledir. Eğer o Rum kelimesi olmasa... Bu Rum kelimesini değiştirmek ne yazık ki mümkün değildir. Araplardan başlamıştır. Rum, Arapçada Romalı demektir. Osmanlılar, Anadolu'ya girdikten sonra bu Arap kelimesini aldılar ve kullanmaya devam ettiler. Bizde de var 'Romalı' kelimesi, Osmanlı İmparatorluğu zamanından

kaldı. Lozan Anlaşması'nda Rum kelimesi yoktur. Gayrimüslim cemaatlerinden bahsedilir, esas metinde. Protokollerde, tutanaklarda Rum kelimesi geçer. Rum kelimesi Osmanlı İmparatorluğu'ndan beri devam eder. Bu kelime bizim için büyük sıkıntı doğurmuştur, malum sebepten. Art düşüncesi olan bazı kimseler vardır, bunlar örgütlenmişti o zamanlar. Mesela Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti vardı bunun başında, onlar durumu körüklemiştir. Rum kelimesiyle oynuyorlar: Kıbrıs Rum'u, İstanbullu Rum. Örgütlenmiş olan kimseler, bizi tanıyanlar değil, başka yerden getirilmiş olan kimseler. Bunlar Rum kelimesini duyduğunda Kıbrıs geliyor akıllarına, İstanbul'daki Rumları düşünüyorlar. Eğer Rumca konuşan cemaatleri bir millet kabul edersek o zaman Yunanistan'dakilere de Rum dememiz lazım, Yunanlı diyorlar. O da yanlış, çünkü Yunan, İonya demektir. Bu İzmir civarındır. Mesela Avrupa'da, Yunanistan'da yaşayanlara Grek ya da Helen der. Biz bu kelimeleri kullanmıyoruz. Eğer bu Rum kelimesi olmasaydı, 6-7 Eylül olmazdı diyemem ama bu kadar fena olmazdı. Çünkü gazeteler Rumlardan bahsettiğinde okuyanlar ve de örgütlenmiş olan kimseler, olduğu gibi Kıbrıs'tan alıp buraya tatbik ediyorlardı.

S: 9 Eylül, Türkler için İzmir'in düşmandan arındırılışı, Helenler için İzmir'in yakılışı...

P: Bunun için onca kitaplar yazıldı. Bir Amerikalı, o yıllarda bir başkonsolos var, o hatıralarında şunu iddia eder: Doğrudan Türk ordusu bir şey yapmamıştır ama ordunun peşinden gelen, çapulcu diyorlar, bunlar yakmıştır. Bu birinci. Türk resmi tarihine göre Yunanlılar ile Ermeniler, şehri terk etmek mecbur olduğundan evlerini yakmışlardır. Ben bu ikincisine inanmıyorum, sebebi de şu: Rum zihniyeti. Ev kutsal bir şeydir, kendi evini yakmasına imkan yoktur. Belki bir-iki kişi yakmıştır ama bütün bir halkın organize şekilde İzmir'in Rumlar tarafını yakmasına inanmıyorum. Tuhaf olan şu; İzmir'de yaşayan Levantinlerdir (Katolik olanlar), Yahudilerdir, Türklerdir, Rumlardır. Bunların yaşadığı yerler, mahalle olarak düşünün, yananlar Ermeni-Rum mahallesidir. Katoliklerin yaşadığı yerlerde, Yahudilerin, Türklerin yaşadığı yerlerde bir şey yok. Organize edilmiş bir şey var. İzmir yanmıştır, bu bir hakikattir. İzmir'in yanması bugün bizim için sorun olmaması lazımdır. Farz edelim o ya da bu yaktı, ne yapacağız bulunca?

Bütün halkların birlikte yaşadığı bir ülke istiyoruz. Bu gibi olayları tekrar araştırmak, halk için mühim olmamalıdır, bu halkta tekrar sorun yaratır. Mütemediyen geçmişte yaşamak istemek deliliktir. İzmir'de denize attılar insanları, Türkler attılar yazar her yerde. Ama o sırada İzmir Limanı'nda birçok Hıristiyan devletlerinden gelen donanma gemileri vardı. Bunlardan hiçbiri, Japon gemisi hariç ki o da Hıristiyan değildir, o insanlar gemilere doğru yüzmesine rağmen gemilere almamıştır. Esas trajedi budur.

S: Ayasofya'nın cami olması tartışmaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

P: Ayasofya konusu hakkında, 950 yıl Kilise ve 475 yıl cami olarak kullanılmış olan bu kutsal mabet Mustafa Kemal Atatürk'ün önerisi ve Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin kararıyla müzeye çevrilmiştir. İstanbul'un turistler tarafından en yo-

ğün bir şekilde ziyaret edilen tarihi anıttır ve adeta İstanbul'un sembollerinden en önemlisidir. Bunun da ispatı şudur ki: Kilise olarak kullanılmış olan adı bile, ne Fatih Sultan Mehmet ne de ondan sonraki padişahlar tarafından değiştirilmemiştir. Müze olarak kalması hiç kimsenin menfaatine aykırı değildir.

III

İstanbul Üniversitesi öğrencisi bir Rum arkadaşla, yine kavas olan arkadaş sayesinde görüşme yapma imkanına sahip olduk. Bugün, İstanbul'da yaşayan gençlerin tüm durumunu açıkça anlayabileceğimiz bir görüşme oldu.

Soru: Kendini tanıtır mısın?

Öğrenci: Ben ilkokulu Özel Langa Rum İlköğretim Okulu'nda daha sonra ortaokul ve liseyi Özel Fener Rum Lisesi'nde okudum, Kızıl Mektep'te. Zoğrafyon ve Fener arasında şöyle bir fark vardı, Zoğrafyon daha çok zenginlerin gittiği bir yerdi. Fenerdekiler daha orta hallidir. Zaten biri Taksim'de biri Haliç'te, yerler bile belli ediyor. Bizim okulu insanlar saray sanıyorlar. Biz çok turist döndürdük kapıdan, Patrikhane zannediyorlardı. Orada iki okul vardır zaten; Fener Yoakimyan Kız Lisesi ve Fener Erkek Lisesi. Orada işte karşı karşıya okullar, camlardan birbirlerine bakarlar, çok evlenen var öyle, güya kardeşler... Daha sonra çocuklar o kadar azaldı ki, düşün orta bir'den lise sona kadar, benim zamanımda elli beş kişi vardı, çok çok azalınca Rum Lisesi açık kaldı, diğerini kapattılar. Karma okul oldu. Çok da memnunum. Maçlar olsun, yarışmalar olsun, çok rekabet vardı Zoğrafyonlularla, güzel bir rekabet. Şimdi İstanbul Üniversitesi'nde okuyorum. İlk kez dersanelerden hariç, kendi etniğim dışında ilk defa farklı bir okulda okuyorum. Dersanelerde biraz alıştığım için üniversite çok sorun olmadı. Beşiktaş'ta gitmiştim, tıklım tıklım sınıflar. Orası mesela, benim en kalabalık sınıfım on kişiydi. O da bölümlere ayrılınca üç-dört kişi kaldık sınıflarda. Orası da otuz kişi. Bir şaşırıyorsun zaten. Bir de ne de olsa farklı yani, Rum okulu. Sürekli Rumlarla birlikte, hocaların ya Yunan ya Rum. Türk hocalarım da vardı tabi, ama ilk defa orada attım o şeyi üzerimden.

S: Üniversiteye ilk geldiğinde bocaladın mı?

Ö: En önemli şey dil, çok nankör bir şey ve konuşmayarak unutuluyor. Lisede veya ortaokulda sürekli dersleri Rumca görüyorduk ve Rumca da konuşuyorduk. Üniversiteye başlayınca mesela ister istemez, Yunancada bir gerileme oluyor. Benim şansım mı diyeyim, şanssızlığım mı bilemiyorum, turizm okuyorum ve turizm seçenler sürekli yabancılara muhatap olacağı için bazı şeyleri kafalarında bitirmiş oluyorlar. Bize yabancı olarak bakmıyorlar birincisi, ikincisi öyle bir sınıf ki altmış kişiyiz, kırk kişi okula geliyor. Ben varım, üç tane Ermeni var, sınıfın yarısı Alevi, yurtdışından gelenler var, Erasmus var. Öyle bir karma sınıfız ki... Bir de çok fazla okula devamım olmadığı için çok zorluk yaşamadım. İster istemez etrafına bakınca okul ortamı, kantin ortamı çok çok farklı.

S: Üniversiteye başlarken böyle bir sınıfın olacağını bilmiyordun, bir tedirginlik var mıydı?

Ö: Tedirginlik demeyelim de, ben Yedikule'de oturuyorum, aslında oradan başlamak gerek. Yedikule, Samatya biliyorsun Ermeni ve Rum yatağı. Şimdi çok az kalsak da komşular, arkadaşlar falan o yabancılığı hiç hissettirmedeği için bir olay olacaktıysa da onun korkusunu hiç yaşamadım. Olsaydı yaşayacaktım ama olmadı, çok açık söyleyeyim. Korkarak gitmedim üniversiteye. Sadece bizim okulda bazen sorunlar oluyor, yine şu an bazı şeyler karışık, 'şeriat isteriz' diye okula girdiler. O olayları duyunca fikrin olsa bile sen fikrinden bahsedemiyorsun. Çünkü solcular var, onlar var, biz çok ortadayız. Annemin babamın mesela o korku yüzünden, benim jenerasyonum çok yaşamadı, babam annem bir olay olunca hemen telefona sarılıyorlar. Dedikleri tek şey var 'onlar kavga eder ama bizim suyumuz alttan akar' o yüzden öyle olaylar olduğunda tedirginlikten çok farklı şeyler hissediyorum. Hiç karışmadan uzaklaşmak istiyorum. Haklı olsan da olmasan da. Çünkü ihalenin daha büyüğünün sana kalacağını düşünüyorsun, çünkü Hristiyan'sın, çünkü haklı olsan da zamanında o kadar haksızlıklara uğramışlar ki, bütün azınlıklarda vardır bu, o tedirginlik oluyor aslında. Karışma durumu var bizde açıkçası.

S: Kendini Helen mi Rum mu olarak tanımlıyorsun?

Ö: Bu soruyla o kadar çok karşılaşılıyor ki. Helen-Yunan... Ben kendimi tam tamına Rum olarak tanımlıyorum. Çünkü Rum olmanın şöyle bir şeyi var bana göre, ben Yunan olarak düşünmüyorum kendimi. Bir Yunan, Türk adetlerini bilmez, Atatürk'e saygı duyabilir ama bu kadar sevmez, bu kadar iyi Türkçe konuşamaz, İstanbul'dan başka yerde yaşıyorum diyemez, kendini en iyi hissettiği yer burası olamaz. Sırf onlarla etnik kökenden bahsetmiyorum, olaylardan bahsederken bile Yunan olmam çok çok zor. Bana göre Rum tanımı biraz Türk ile Yunan'ın birleşimi aslında. Bu azınlık burada belki üç bin-dört bin kişi kaldık, köklerini hala tutmaya çalışan biriyim. Azınlık olmayı seviyorum ben yabancı bir ülkede. Bilmiyorum sen nasıl düşüneceksin. Şey vardır, çok fazla taşın olduğu yerde taş değerli değildir, pırlanta değerlidir, az olduğundan. Bence azınlık mantığı da böyle. Az olmak, bir şeye karşı güçlü olmak, karşıdaki kalabalığa karşı tek olmak beni her zaman daha mutlu etmiştir. O yüzden tam tamına Rum hissediyorum kendimi.

S: Kendini yabancı olarak mı görüyorsun İstanbul'da?

Ö: Yabancı olarak görmüyorum, hatta İstanbul'un yerlisi olarak görüyorum. En basit örneği sorarlar ya "nerelisin" diye, "İstanbul" diyorum o da kalkıp diyor ki "babam nereli", diyorum ki "İstanbul, baya baya, bir yedi kuşak geriye gidersem en uzak Çatalca'ya gideriz. O da İstanbul'un hemen yakını." O kadar bütün sülalem İstanbul'da doğup büyüdüğü için kendimi hiç yabancı hissetmedim, yabancı hissettiren bir durum da olmadı ama insanlar bizi yabancı görüyor aslında. Çoğu kişi Yunan ve Rumun farkını bilmiyor. Bir de öyle farklı bir noktada ki, bizim hiçbirimizde çift pasaport yok, hepimiz Türk vatandaşlarıyız, Yunanistan'a vizeyle gidiyo-

ruz. Yunanistan'da "Türksünüz" diyorlar, oradan dışlanıyorsun. Buraya geliyoruz, Rumuz diye dışlanıyoruz.

Okullarımız Milli Eğitim'e bağlı, bütün ulusal bayramları kutluyoruz. Statlara gidiyoruz bayrak-flamayla, orada yuhalanıyoruz. Yunanistan'a gidiyoruz "Türk tohumusunuz, Türksünüz" diyorlar. Hepten ortada kaldık. Yunanistan'a gidince bir hafta falan kendini iyi hissediyorsun, her yerde Yunanca görüyorsun, eski İstanbul'u hayal ettiğim zaman, o canlanıyor gözümde. Bütün tabelalar Rumca, her şey Rumca. Ama iki hafta sonra geri dönmek istiyorsun. O yüzden kendimi tamamen İstanbullu hissediyorum.

S: Günlük hayatta isminden dolayı sıkıntılar yaşıyor musun?

Ö: En basiti hiç kötü niyetli bile olmasalar da okulda oluyor. Herkes oturmuş sıralarına, tanışma anı:

- Adın ne?

- Yani.

- Yani mi?

- Hayır, Yani.

- Nerdensin?

- Rumum.

Orada bile farklılaşma oluyor, ister istemez oluyor. Dışarıda da.

Bir avantajımız var. Şu lehçe meselesi. O Nilgün Belgün, insanlar Rumları dizilerden bildiğimiz için, hepimiz Nilgün Belgün gibi konuşuyoruz diye düşünüyorlar. Düzgün Türkçe konuşunca ismimi söylemem gerekiyor Rum olduğumu anlaması için. Belki de o yüzden sorun yaşamıyoruz. İlk kez karşılaştığım biri isim sormuyorsa Rum olduğumu anlamıyor bile. Ama isim ve Haç görürse dönüp bakar, yabancı mıyım diye.

S: Müslüman çoğunluğun bu kadar baskıcı olduğu bir yerde, sen üstünde baskı hissediyor musun? Kendi dinini yaşamak zor mu?

Ö: Açıkçası zor ama bu zorluğu görmezden gelmeye çalışıyoruz. Ben de körü körüne dinine bağlı biri değilim ama az önce konuştuk ya, oruç tutuyorum, çünkü bu benim hoşuma gidiyor, mesela bayramdan sonra şarap-ekmek kilisede dağıtılır, ondan önce de diyorlar ki beden terbiyesi olsun diye oruç tutulur. Bunlar güzel şeyler. Ben de oruç tutuyorum. Niye, çünkü burada azız ve buradaki kültürü kaybetmemeye çalışıyoruz. Bizim İstanbul'da dört bin kişi ile yaptığımız dini ritüeller Yunanistan'da unutulmuş durumda. Sadece bundan bile "az ve öz" deriz, biz azız ama onu tutmaya çalışıyoruz. Mesela bizde 6 Ağustos'tan önce üzüm yenmez. Bunun hem biyolojik açıklaması var, ikincisi de önce kilisede okunur. Şarap kutsal olduğu için üzüm de kutsal. 6 Ağustos'tan sonra üzüm yenir. Yunanistan'dan gelen turistlerin haberi yok böyle bir şeyden. Biz bunları tutuyoruz. Yabancı bir ülkedeyiz ama İstanbul bizim için yabancı değil. Mübadele döneminde İstanbul kapsanmıyordu. 6-7 Eylül olaylarından sonra çoğu Rum İstanbul'u terk etti. Sadece Anadolu Rumları ile Trakya Türkleri değiş tokuş yapıldı.

Turistler geliyor mesela İstanbul'a, Patrikhane'ye götürüyorum. Diyorlar ki "biraz küçük bir kilise değil mi?" "Evet" diyorum "küçük", neden, çünkü Vatikan'la karşılaştırıyorlar. Katolikler ve Ortodokslar iki büyük mezhep. Diyorum ki "Vatikan dünya üzerinde Katoliklerin en derin yaşadığı bağımsız bir devlet, bayrak falan var. Biz Rumlar olarak, bir Müslüman ülkede Ekümenik Patrikhane'yi ayakta tutmaya çalışıyoruz. Ne bekliyordunuz? Daha iki sene öncesine kadar 6 Ocak'ta Hz. İsa'nın vaftizinde Haliç'te tören yapılırken, beyaz atlılarla 'İstanbul bizimdir' diye ordu geldi Haliç'e. Ya bunlar yaşanırken ne bekliyorsunuz? Devasa bir kilise yapıp bomba mı yemek istiyorsunuz?" Bundan beş-on sene öncesinde bir bomba atıldı Patrikhane'ye, bir papaz hala sakat. Ama benim bunlardan korkum yok. Belki deli cesareti diyeceksin ben üniversiteye de haçım görünür şekilde giderim. Ermeni arkadaşım sormuştu "çekinmiyor musun" diye. Çekinmiyorum, bir şey gelecekse ondan gelsin, kimliğimi saklayıp gizli yaşamaktansa bazı şeyleri göze alıp bunu cesurca yaşamak daha iyi. Ama yine diyorum, belki ben başıma hiçbir şey gelmediği için böyle davranıyorum. Benden bir önceki nesil bugün mesela, gece yarısı başlayan bayramı on-on beş sene öncesine kadar gece kilisesini sabah dörtte yapıyorlardı ki ışıkları açmayalım. Işıkları açık görünce taş atıyorlardı. Oradan buraya geldik.

S: Askerlikle ilgili duyduğun, Rum olduğu için problemler yaşamış örnekler var mı?

Ö: Askerlik konusunu bir kenara ayıralım, niye diyeceksin, benden beş-on yaş büyüklerle konuşunca duyduğum çok şeyler var. Çok Türk askerden kaçıyor, askerlik Türk milleti için özel bir kurum herkes askere giderken düğünler, davullar falan gidiyor. Ama aynı zamanda askerden çok kaçan bir kesim de var. Komutanlar bir Hıristiyan askerde gördüğünde şey diye bakıyor, "benim kendi Türk vatandaşım askerden kaçarken -aynı bu tabirle- elin gavuru bu görevi yapıyor." Bu yüzden iyi gözle bakıyorlar. Bir arkadaşım, Alex, daha askere gitmeden komutanı Alex'in geleceğini biliyormuş. Alex ismi yabancı gelmiş, Alex geldi mi, Alex geldi mi? Gidince de Alex, diyor ki "ben gidince beni tanıyorlardı."

- Alex sen misin?

- Evet komutanım.

Biraz önce de dediğim gibi, herkes şivesi bozuk, değişik bir şey bekliyor ama öyle değil. Askerde o yüzden çekincem bölükteki arkadaşlar. Orada Anadolu'dan da geliyorlar. Anadolu'da bir insana, İzmir'de Rumum diyorum, "ah komşum" deyip ağlamaya başlıyor, biraz içerilere gidince "hani benim silahım nerde" diyor. Bir şey yapabilirler yani. Bu Türkçülük, milliyetçilik değil, fanatizm bu, başka bir boyut. O yüzden oradaki durumun nasıl olacağına bağlı. Komutanlardan değil de daha çok aynı koşu, aynı yatakhaneyi paylaşacağım insanların nasıl olacağına bağlı. Bir arkadaşım var, öyle bir şey yaşamış. "Seni sivil hayatta bulursam öldürürüm, cehenneme gideceksiniz, namaz kılmadığın her gün için yanacaksınız" falan. Diyor ki 'komutana şikayet etmiyorum, askerliği yanacak, yazık, cahil çocuk anla-

maz.” Maalesef biraz da adetten gelen bir şey. Bizde töre diye bir şey var, yanlış bir şey olduğunu görünce silahını çekip vuruyor. Onun için hak hukuk yok. O yüzden anlatamazsın o adama, ben yanacağım sana ne, ama bunu anlatamazsın. O yüzden öyle bir çekince var aslında. Dediğim gibi komutanlardan değil, gelen insanların nasıl olacağına bağlı.

S: 6-7 Eylül’le ilgili dinlediğin olaylar var mı?

Ö: Çok yok. “Güz Sancısı” filmini bile izleyemedim, birkaç resim gördüm, orada baya baya bu Taksim’de olan şeyler vardı, bilmem kaç kişi öldü, kiliseler yağmalandı falan. Çok gelemiyorum. Çok milliyetçi, çok dindar değilim ama o olayları hatırlamak dahi istemiyorum, o kadar kötü. Benim açımdan evet iyi örnek yok mu, var. Bizde komşuluk çok şeymiş. Benim dedemin bir hacı arkadaşı var, eve bayrak asmışlar burası Türk evi diye bir şey yapmamışlar. Böyle hikayeler de var ama Taksim’de olan şeyler akıl alır gibi değil. İnsanların bütün mal varlığına el koyuyorsun. Ceketini alıp, çoğu aile önce karısını ve çocuklarını hiçbir şey almadan göndermiş, ben de arkadan ne alabilirsem, gelebilirsem geliyorum diye göndermiş. Bu yüzden İstanbul bu kadar hızlı boşaldı. En büyük varlığımız ailemiz. Daha ötesini ben de tanımıyorum. Ben de onların başına bir şey gelecek diye düşünsem gözüm kararır. Ama 6-7 Eylül olaylarını pek dediğim gibi, hatırlamak, konuşmak, anmak dahi istemiyorum. Gerçekten kötü hissediyorum kendimi çünkü.

S: Geçtiğimiz aylarda Samatya’da birkaç Ermeni kadın katledildi. Bu olayları yaşadktan sonra bir azınlık olarak korku hissettin mi?

Ö: Korku olmadı ama kötü hissettim. Benim babam Ermeni. Çok kötü hissediyorsun hem de. Birincisi Ermeni, Rum, Türk olarak değil, yaşlı bir kadın katlediliyor bu zaten vahşice bir şey. Etnik kimlikleri üzerinden katlediliyorsa bu yüz kat daha öteye taşıyor. Yanı başımda katlediliyorlar. Anneme bile dedim, “dikkat et her zaman biz yokuz yanında.” Bilirsiniz, kiliseye giderken herkes özenir, temizdir, takar. Büyük ihtimalle takip edilmişlerdir. Bir şeyler alacaklarını düşünmüşlerdir ve katletmişlerdir. Komşularımız bizi arayıp iyi miyiz diye soruyorlarsa sırf bizim değil mantıklı düşünen herkesin kötü hissetmesi lazım.

Ben anlamıyorum neden farklı insanlara tahammül edemiyorlar. Aklıselim insanlar “keşke Rumlar gitmeseydi” demeye başlıyorlar İstanbul’da. Çok çeşitlilik güzel bir şeydir. Kültürün yok olması çok kötü bir şeydir. Biraz da saygı, bütün her şeyin temelinde saygı yattığını düşünüyorum.

S: Ayasofya’nın cami olması ile ilgili tartışmalar hakkında ne düşünüyorsun?

Ö: Umuyorum olmaz birincisi, otobüs durağında gördüm, “Ayasofya’ya biletle değil, abdestle girilmeli” diye stickerlar vardı. İnanılmaz bir durum. Akıl almayacek bir durum. Birincisi, benim Türk arkadaşlarımı gezdirdim ben içeride, Sünnisi de Alevisi de, “içerisi kilise kokuyor” diyor. İstesen de değişmez, çünkü mimarisi öyle. İkincisi, o mozaikleri nasıl kapatacaklar tekrar? Çünkü putperestliğe girer, Müslümanlara göre en büyük günahdır. Mezarlıklarda bile resim yok, ikon olayı çok farklı.

Ayasofya'nın cami olması belki de Rumluğumu kabartacak tek konu olabilir. Niye? Atatürk'e saygım var, gerçekten Atatürkçüyüm. Bugün bu ülkede bu kadar rahat yaşıyorsam onun sayesinde. Müze olmasına karar verilmiş 1934'te. Kilise, Ayasofya, normal bir kilise değil. Bin yıl boyunca dünyanın en büyük kilisesi, daha sonra yapıldı Vatikan'daki. Şu an dördüncü büyük kilise. İkincisi İstanbul'un birinci tepesine yapılmış. Boğazdan geçerken görürsünüz, Üsküdar, Çamlıca, Adalar'dan bile görürsünüz. Bilerek o mekan seçilmiş ki her yerden gözüksün. Ayasofya'nın yanında Million diye bir taş var, bütün dünyanın merkezi kabul edilir. Ayasofya'nın oraya yapılması rastgele değil. Dünyanın merkezi olduğu için seçilmiştir. Bizans'ın Patrikhanesiydi. Bizans'ın simgesidir Ayasofya, kilise olarak. Evet, imparatorluklar döneminde fethedilmiş, cami olarak kullanılmış 1453'ten 1934'e kadar ve bir kararla müze olmuş. Bence en doğru şekli müze olarak kalması. Kilise gibi bir iddiamız yok, hiçbir zaman da olmadı. Cami yaparsan eline ne geçecek? Karşıda zaten Türkiye'nin en büyük camisi var, Sultanahmet. Orayı cami olarak yaparsan ne olacak? Kime neyi ispatlayacaksın? Bu beni yaralar mı? Evet yaralar. Ama bir yandan şey düşünüyorum. Heybeliada'daki Ruhban okulunu açarak birbirlerine şey yapacaklar, "biz o zaman Ayasofya'yı camiye dönüştürüyoruz." Akıldaki hinlik oydu, açık söyleyeyim. Olacağına gerçekçi bakmıyorum. İnanmak da istemiyorum.

S: Kıbrıslılar kendiler Kıbrıslı Helen diyorlar. Ama sadece Türkiye'de Rum deniyor. Bu bence buradaki Rumlarla akrabalık kurmak adına Türkiye'nin siyaseten koyduğu bir isim.

Ö: Kıbrıslı arkadaşlar var, Rum deyince "Kıbrıs Rum'u mu?" diyor. Dedim "efendim? Kıbrıs'la bizim uzaktan yakından hiçbir alakamız yok." Ama dediğin mantık o kadar insanların beynine yerleştirildi ki, 6-7 Eylül olaylarında Selanik'te Yunanlılar Atatürk'ün evini yaktı dediler. Anadolu'dan gelen bir kesim yaptı, İstanbul'dakilerin çok parmağı yoktu. Aynı dediğin mantık. Buradaki azınlıklar, dışarıdaki Türklere kötülük yapanlar eşleştirilirse, hiçbir şeye gerek kalmadan buradaki Rumlara düşman olunabilir.

Bizde çift pasaport olmadığı için bizimkiler Türk askerine gidiyor, Türk ordusuyla beraber. Çok olmuştur Yunanla Rum'un savaştığı ama o giren de Yunan, İstanbul'dakiler de Yunan, Kıbrıs'takiler de Yunan. Türklerin asıl düşmanı Yunan'dır deyip bütün bunlar ötekileştirildi. Zaten bütün o kesimin, Yunan ismini duyunca tüylerinin diken diken olmasının sebebi bu aslında. Çünkü o düşmanla aynı kökteniz biz. Düşmanı bölmektense tek bir isim altında toplarsan daha kolay kontrol edersin.

S: İzmir'in bugünü hakkında ne düşünüyorsun?

Ö: İzmir'de savaşı anımsatmayan cadde, sokak ismi yok. Her yer öyle. Ulus bağlarına çok bağlı bir yer, hiçbir sorunum yok. Şu anki durumuna şöyle bakıyorum; hiçbir savaşın galibi yoktur, kaybeden insanlıktır. Ne yaşandıysa yaşandı. Evet, şu an olduğu gibi, İzmir'de bir Rum azınlığın olmasını isterdim. Konuştu-

ğum İzmirli komşum deyip ağlıyor. Bir tiyatrodaki oynuyorum. Oyunda bir Yunan bir Türk var. İnsanlar ağlıyor oyunu izlerken. Savaşın hiçbir galibi yok. Evet, o insanlar denize dökülmüş ama bu denize dökülme lafı o kadar halk arasında espri konusu olmuş ki... Benim atalarım, İyonya, Yunan demek denizle uğraşan demek zaten. İstanbul'da Ermeniler kuyumcu, Yahudiler ticaret, Rumlar balıkçılıkla uğraşır. Ege'de üç bin küsur ada var Rumların elinde, Ege, adalar ve Yunanistan, orası onlarınmış. İzmir'e gidiyorsun, yüzerek geçeceğin adalar Rum adaları zaten o kadar yakınlar.

S: Bir gün çocuğun oldu ve Rum Okulu kalmadı. Çocuğunu Yunanistan'a gönderir misin?

Ö: Göndermem. İki nedeni var; bir, dediğim gibi kendi köklerinin nerde olduğunu bilsin, burada yaşasın. Burada Patrikhane olduğu sürece bir okul açık kalacak. En kötü ihtimalle Patrikhane çalışanlarının çocukları var. Diyelim ki tamamen kapandı, ya Fransız okuluna ya da koleje gönderirim. Bir Türk okuluna göndermem. O çocuğun başına çok fazla şey gelebilir. Küçük çocuklar, bu ayrımı on kere anlatsan on birincide evde duyacak "Rum düşmandır." O psikolojik yıpranmaya sokmam çocuğumu.

S: Milli Güvenlik dersi kitabında, "Fener Rum patrikhanesi düşmandır" diye bir ifade varmış.

Ö: Sadece Milli Güvenlik dersi değil, tarih dersinde de var. İç ayaklanmalar, dış ayaklanmalar diye bir başlık vardı unutmam, çünkü ister istemez Patrikhane'nin desteklediği ayaklanmalar, Pontus ayaklanması falan... Bizim bir tarih hocamız vardı, onun sayesinde bu konuları hiç düşünmedik, o kadar iyi anlatıyordu ki. Başka bir hocamız olsaydı belki böyle olmazdı. 'düşman İzmir'de denize döküldü' iyi de düşman sadece Yunan değil ki. Kurtuluş savaşından önce her yerde savaşıldı. Yunan o kadar göze sokuluyor ki. En büyük düşman Yunan. Osmanlı'nın da girmediği dünya ülkesi kalmamıştı. Ama bir büyük düşman yaratılmalıydı o da seçilmişti: Yunan.

Sonuç Yerine

Gerek okuduğumuz metinlerden gerekse yaptığımız görüşmelerden ortaya çıkan şu ki, Osmanlı ve Türkiye'de Türk-Müslüman-Sünni kitlenin dışında kalan herkes bir şekilde "dışarıda bırakılmış"tır. Bunun bir örneği olarak, ele aldığımız Rum Ortodoks halk, Helenler ile olan organik bağı dolayısıyla, görünür-görünmez en çok baskıyı görmüş halklardan biri.

Görüşmeler sırasında yaşadıklarımızdan birkaç örnek vererek, bugün toplumda kendilerini konumlandırışlarını göstermek isteriz.

Patrikhane'ye gittiğimiz ilk gün, kapıdaki güvenlik görevlisine ödev konusunu anlatıp bu bağlamda bizimle görüşme yapıp yapmayacağını sorduk, kabul etmedi. İçeriden birilerine yönlendirmesini istediğimizde, daha önce de benzer konulardan

insanların Patrikhane'ye gittiğini fakat herhangi bir görevlinin görüşmeyi kabul etmediğini söyledi. Fakat bizim başka bir şekilde görüşme yaptığımız bir arkadaş, Patrikhane'de çalışıyor ve bu konuyla gelenlerin çok olmadığını, zaman yaratıldığı sürece konuşacak insanlar olduğunu söyledi ve peder ile görüşebilmemize önyak oldu.

Bir Rum okuluna gittiğimizde, yine orada güvenlik görevlisi ile benzer bir diyalog yaşadık. Kendinin konuşmayacağını ama lisenin müdürüne sorabileceğini söyledi. Müdürle de bir ön görüşme yaptık fakat kayıtlı görüşme bir yana, görüşme bile yapmayacağını söyledi. "Bizim hiçbir sorunumuz yok, onları unuttuk" gibi tepkilerle görüşmeyi reddettiler. Bu tepkileri biz gittiğimiz bazı mahallelerde, okullarda, kiliselerde de gördük. Ve korkunun sebebini sordüğümüzde konuşma sonlandırıldı. Biz bu durumu da bir ötekileştirme sonucu olarak görüyoruz. Bu kadar baskı görmüş bir halkın "yabancı" biriyle yaşananları paylaşmak istememesini de normal buluyoruz.

Ödeve dair varsayımlarımıza gelince; toplumda yükselen muhafazakar hava dolayısıyla, bugün de dini ötekileştirmenin yükseldiğini düşünüyorduk. Lakin görüşmeciler bu soruyu sordüğümüzde böyle bir şey hissetmediklerini söylediler. Fakat, örneğin Ayasofya ile ilgili konu açıldığında, herkesin verdiği tepki böyle bir şeyi asla kabul etmeyecekleri idi. Satır aralarından anlaşılan o ki, açıktan söylenmeyen, belki gerçekten günlük hayatta göze çarpmayan dini ötekileştirme yükselmekte. Türkiye'de etnik kökenleri farklı olan vatandaşların yaşadığı dil, kültür gibi problemleri Rumlar için de öngörmüştük. Erken Cumhuriyet döneminde yaşanan tüm baskılara rağmen, Rumlar bugün belki de "güç" olmadıklarından dolayı etnik baskı görmediklerini söylemek zorunda kalıyorlar.

Son söz olarak "Her ne kadar kulağa paradoksal ve çüretkar gelse de Yunanlıların çoğunun biraz (ama sadece biraz) Türk olması gibi, Türklerin de çoğu biraz (ama sadece biraz) Yunanlıdır."¹

¹ Stefanos Pasmazoğlu, "Ötekilik Üzerine Bazı Yöntemsel Yorumlar", *Tarih Eğitimi ve Tarihte Öteki Sorunu, II. Uluslararası Tarih Kongresi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, s. 7.*